

Ks. BOGUSŁAW DROBŹ

PLASZCZYZNA TEOLOGICZNYCH PODSTAW DUSZPASTERSTWA

Duszpasterstwo jest funkcją Kościoła. Oznacza to, że cała nauka o Kościele jak najściślej wiąże się z działalnością Kościoła, jest ona wykładnikiem nauki o duszpasterstwie. Istniejący immanentny związek między duszpasterstwem a Kościołem, wyraża się w tym, że Kościół duszpasterzuje sam siebie, a swoje cele duszpasterskie utożsamia z „odnową wewnętrzną Kościoła” (DK 12). Tajemnica Kościoła ześrodkowana na Jezusie Chrystusie obecnym i działającym mocą Ducha Świętego odsłania fundamentalne zależności dla samego duszpasterstwa, które esencjalnie uczestniczą w tajemniczym dialogu Boga z człowiekiem. Dlatego poniższe rozważania pójdą po linii głębszego wczytania się w owe zależności, tworząc niejako trzy płaszczyzny teologicznych podstaw dla duszpasterstwa.

1. Płaszczyzna chrystologiczna.

Nauka o Chrystusie jako Głowie Kościoła ma pierwszorzędne teoretyczne i praktyczne znaczenie. Cała eklezjologia jest chrystocentryczna, tj. wszystkie rozważania i analizy biorą za punkt wyjścia prawdę, że Kościół, jego istota, obecność w świecie i działalność są całym Chrystusem. On jest nie tylko Twórcą Kościoła, jego Zbawicielem, Mocą, Zwierzchnikiem, ale rów-

nież organicznie się z nim jednoczy jak głowa z całym ciałem. Chrystus w Kościele trwa jako Narzędzie łaski i Pośrednik. Cała hierarchia i ludzie świeccy w Kościele służą jednemu posłannictwu Chrystusa. Cała praktyczna asceza i mistyka chrześcijańska są upodobnieniem się do Chrystusa. Cała rzeczywistość Chrystusa prowadzi do zjednoczenia z miłością najwyższą, z Bogiem. Droga ku Bogu przez Chrystusa i w Chrystusie jest także drogą ku człowiekowi i dlatego chystocentryzm łączy się oraz gwarantuje antropocentryzm¹.

Jezus Chrystus jest celem wszystkich ludzi i jednocześnie jest Wiekuistym Pasterzem, który przez swój Kościół prowadzi świat do zjednoczenia z sobą, obdarowania go życiem Bożym i całkowitego odnowienia². W Chrystusie dokonuje się tajemnica trynitarna, która jest charakterystyczna dla wspólnotowej struktury Kościoła. Bóg Ojciec objawia i udziela siebie ludziom przez Chrystusa w Duchu Świętym. To właśnie Ojciec, Syn i Duch Święty obejmują i wypełniają sobą w całości misję odkupienia człowieka w ramach ustanowionej i prowadzonej przez siebie ekonomii zbawienia. Jedynie Trójca Święta najgłębiej uzasadnia ekonomię zbawienia oraz tajemnicę posłania Kościoła. Jednakże dokonanie obiektywnego odkupienia w Chrystusie nie upowszechnia jeszcze zbawienia, ani pod względem czasowym, ani przestrzennym. Upowszechnienie to następuje dopiero drogą duszpasterskiej działalności Kościoła³, która swoje podstawy, swój korzeń i dopełnienie wiąże z Osobą Jezusa Chrystusa. Jego życie i działalność na ziemi palestyńskiej oraz stała Jego obecność w Kościele na sposób fundamentalny zapowiada, kształtuje i rozwija działalność duszpasterską Kościoła w świecie.

Słowa Jezusa: „Czas się wypełnił i bliskie jest Królestwo Boże. Nawracajcie się i wierzcie w Ewangelię!” (Mk 1, 15) rozpoczynają stałą ewangelizacyjną obecność Królestwa Chry-

¹ W. GRANAT. *Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie. Zarys dogmatyki katolickiej*. T. 2. Lublin 1974 s. 65.

² F. WORONOWSKI. *Zarys teologii pastoralnej*. T. 1. Warszawa 1984 s. 77.

³ E. H. SCHILLEBEECKX. *Kirche und Menschheit*. „Concilium” 1:1965 s. 33.

stusa pośród swojego ludu. Ta obecność dokonuje się po to, aby „dać świadectwo prawdzie (por. J 18, 37), żeby zbawiać, a nie sądzić, żeby służyć, a nie żeby Jemu służono (por. J 3, 17; Mt 20, 28; Mk 10, 45)” (KDK 3). Posłannictwo głoszenia i krzewienia Królestwa Bożego otrzymuje od swojego Założyciela Kościół, który „wiernie dochowujący Jego przykazań miłości, pokory i wyrzeczenia” zostaje także przez Niego wyposażony w odpowiednie i wystarczające dary (KK 5). I tak jak czynił to Jezus, tak samo i Kościół ma głosić bliskość Królestwa Bożego jako „teraz” istniejącą i jednocześnie absolutną sytuację podjęcia decyzji za radykalnym zbawieniem albo przeciwko niemu⁴.

Prawda, która stanowi fundament dla pośrednictwa zbawczego Kościoła obwieszcza, że Jezus Chrystus w centrum przepowiadania nie stawia własnej Osoby, ale przyjście Królestwa Bożego. To Boże orędzie o Królestwie Bożym następnie związał ze swoją Osobą, ponieważ ono „ujawnia się w samej Osobie Chrystusa, Syna Bożego i Syna Człowieczego, który przyszedł, aby «służyć i oddać duszę swoją na okup za wielu» (Mk 10, 45)” (KK 5). Jezus nie głosił siebie, ale Boże Królestwo, które pochodzi od Boga i w Nim świat osiąga zbawienie. Nie oznacza to, że ingerencja Boga odrzuca zaangażowanie człowieka. Przyjście Królestwa Bożego domaga się czynu człowieka, umożliwia je i rozwija. Konkretnie przyjście Królestwa Bożego związane jest z nawróceniem i wiarą. Odpowiedź człowieka jest konstytutywnym elementem przyjścia Królestwa Bożego, które nie zaistniałoby w ogóle w historii, w czasie i przestrzeni, gdyby nie zaistniało w sercach, czyli w wolności wiary. Zatem Królestwo Boże jest całkowicie czynem Boga i całkowicie czynem człowieka. Królestwo Boże jakie głosi Chrystus i Kościół polega więc na przyjściu „bezsilnej” miłości Boga do świata⁵. Stwierdzenia te rzutują także na tajemniczy charakter Królestwa Bożego z tym głębokim przeświadczeniem, jakie Kościół

⁴ K. RAHNER. *Podstawowy wykład wiary. Wprowadzenie do pojęcia chrześcijaństwa*. Warszawa 1987 s. 206.

⁵ W. KASPER. *Bóg Jezusa Chrystusa*. Wrocław 1996 s. 212-213.

w sobie nosi, że sprawa Królestwa Bożego obwieszczanego i realizującego się w świecie, w ludzkich sercach i społecznościach, wiąże ze sobą tajemnicę Boga z tajemnicą człowieka.

Chrystus prowadząc, w mocy Ducha Świętego, Kościół, troszczy się o lud sobie powierzony. Charakter tej troski uwidacznia się już w samym imieniu „Jezus” – „Bóg wybawia”. To imię także oznacza Tego, który jest Zbawicielem. Świadczą o tym słowa: „narodził się wam Zbawiciel” (Łk 2, 11) oraz „On bowiem zbawi swój lud od jego grzechów” (Mt 1, 21). Jeszcze bardziej potwierdzają to słowa: „Dlatego też Bóg Go nad wszystko wywyższył i darował Mu imię ponad wszelkie imię, aby na imię Jezusa zgięło się każde kolano (...) I aby wszelki język wyznał, że Jezus Chrystus jest Panem [Kyrios, Adonai] ku chwale Boga Ojca” (Flp 2, 9-11). Znamienne jest i świadectwo, „które dają o Nim Apostołowie; głoszą oni z odwagą: «nie ma w żadnym innym zbawienia, gdyż nie dano ludziom pod niebem żadnego innego imienia, w którym moglibyśmy być zbawieni»” (Dz 4, 12)⁶. Kościół wzorem Apostołów dalej nie robi nic innego, jak tylko w imię Chrystusa prowadzi swoją posługę⁷.

Chrystus jest Pierwszym Duszpasterzem wszystkich ludzkich pokoleń. Kościół „wie, że to Jezus Chrystus jest żywym, najwyższym i ostatecznym wypełnieniem Bożej obietnicy: «Ja jestem dobrym Pasterzem» (J 10, 11). On, «Wielki Pasterz owiec» (por. Hbr 13, 20), powierzył Apostołom i ich następcom posługę pasterzy owczarni Bożej (por. J 21, 15 nn.; 1 P 5, 2)” (PDV 1). Jan Paweł II uczy, że „obraz Pasterza jest ściśle związany z obrazem owczarni i owiec, które słuchają głosu Jego. Chrystus nazywa siebie Dobrym Pasterzem, który «zna swoje i swoje Go znają» (por. J 10, 14). Jako Dobry Pasterz szuka każdej owcy zbłąkanej (por. Mt 18, 12; Łk 15, 4), a równocześnie wie o «in-

⁶ JAN PAWEŁ II. *Przemówienie podczas audiencji generalnej (14 I 1987)*. W: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Jezus Chrystus*. Kraków – Ząbki 1999 s. 63-64.

⁷ „Nawet samo imię Kościoła jest nam obce, jeśli natychmiast nie przywozimy nam na myśl jedyne go Imienia danego ludziom dla ich zbawienia”. H. DE LUBAC. *Medytacje o Kościele*. Kraków 1997 s. 182.

nych owcach, które nie są z tej owczarni», które również «musi przyprowadzić», które «będą słuchać głosu Jego i stanie się jedna owczarnia i jeden pasterz» (por. J 10, 16)⁸.

Chrystus jest „dobrym Pasterzem”, bo jest przede wszystkim „doskonałym Pośrednikiem pomiędzy Ojcem a ludzkością (por. Hbr 8-9), jest Tym, który daje nam bezpośredni dostęp do Boga dzięki darowi Ducha: «Bóg wysłał do serc naszych Ducha Syna swego, który woła: *Abba, Ojcze!*» (Ga 4, 6; por. Rz 8, 15)” (PDV 13). Prawda o doskonałym pośrednictwie Jezusa Chrystusa świadczy o tym, że Dobry Pasterz oddaje się całkowicie swojemu posłannictwu. On w pełni się z nim utożsamia⁹. Tę prawdę Kościół stale w sobie nosi, nią żyje i w niej odnajduje swoją ciągłą świeżość i aktualność dla świata. Prawda ta jednocześnie wyraźnie sugeruje, że to właśnie „Kościół jest owczarnią, której bramą jedyną i konieczną jest Chrystus (por. J 10, 1-10). Jest również trzodą, której sam Bóg zapowiedział, że będzie jej pasterzem (por. Iz 40, 11; Ez 34, 11 nn.), i której owce, choć kierują nimi pasterze-ludzie, nieustannie przecież prowadzi i żywi sam Chrystus, dobry Pasterz i Ksiąź pasterzy (por. J 10, 11; 1 P 5, 4), który życie swoje za owce oddał (por. J 10, 11-15)” (KK 6).

Prawda o jedynym i doskonałym pośrednictwie Chrystusa sprawia, że jest On Sakramentem Boga, albo inaczej Prasakramentem lub Sakramentem podstawowym. „Człowiek – Jezus jako osobowa widzialna realizacja boskiej łaski odkupienia jest sakramentem podstawowym, ponieważ ten Człowiek, Syn

⁸ JAN PAWEŁ II. *Przemówienie podczas audiencji generalnej (15 VI 1988)*. W: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Jezus Chrystus*. Kraków – Ząbki 1999 s. 253. Zdaniem teologów „najdokładniej i najpełniej o Jezusie jako dobrym, czyli prawdziwym pasterzu, który za owce swoje oddaje życie, zna owce swoje i przy którym czuć się mogą bezpiecznie, mówi czwarta Ewangelia (J 10, 11-16). W. KASPER. *Jezus Chrystus*. Warszawa 1983 s. 274. „Wszelkie pasterzowanie światu jest jedynie odbiciem i wskazaniem na to prawdziwe, właściwe pasterzowanie”. R. BULTMANN. *Das Evangelium des Johannes*. Göttingen 1950 s. 277.

⁹ KASPER. *Bóg Jezusa Chrystusa*. s. 261. Chrystus „jest posłanym i tym, który się za nas oddał, jest panowaniem Boga w miłości, więcej, samoudzielającą się osobową miłością Boga”. Tamże.

Boży, jest w swym człowieczeństwie, według zamierzeń Ojca, jedyną drogą do rzeczywistości odkupienia”¹⁰. Jezus Chrystus jest absolutnym misterium w widzialnej postaci. Jest on absolutnym sakramentem. Odtąd wszelka sakramentalność łaski w Nim jako Pośredniku ma źródło i w Nim znajduje wzór dla siebie. Nie ma spotkania z Bogiem, które odbywałoby się poza Jezusem Chrystusem¹¹. W historii zbawienia z woli Bożej nastąpiło przedłużenie tego podstawowego Sakramentu na ziemi w widzialnym Kościele przez urząd, słowo i sakramenty. Tak jak Chrystus jest Sakramentem Boga, tak też Kościół jest sakramentem Jezusa Chrystusa. Kościół sam w sobie stanowi wielki sakrament, który obejmuje i ożywia wszystkie inne sakramenty¹².

W pasterzowaniu Chrystusa i na wzór Chrystusa objawia się stale na nowo Kościołowi to wszystko, co wskazuje na godność królewską Syna Bożego. Ta królewskość jest ciągle odczytywana przez Kościół i nieustannie odświeżana w jego duszpasterskiej działalności. To samo trzeba odnieść i do godności kapłańskiej oraz nauczycielskiej Chrystusa. Funkcje Kościoła z nich wynikające i korespondujące w postaci działalności duszpasterskiej drogą nauczania, uświęcania i pasterzowania stale odnajdują w Chrystusie żywotność i skuteczność. Prawdziwe pasterzowanie jest funkcją, z której wypływa troska o prawidłowe wykonywanie funkcji proroczej i kapłańskiej w Kościele (por. KK 25 i 26)¹³.

Chrystus dokonał swojej ofiary za wybawienie ludzi od zła i śmierci bez pomocy ludzi, a tym bardziej bez Kościoła. Ale dalsza troska o człowieka na drodze głoszenia Ewangelii i prawdy o zmartwychwstaniu ma dokonywać się już przy

¹⁰ E. H. SCHILLEBEECKX. *Chrystus, sakrament spotkania z Bogiem*. Kraków 1966 s. 35.

¹¹ E. OZOROWSKI. *Kościół. Zarys eklezjologii katolickiej*. Wrocław 1984 s. 102.

¹² LUBAC, jw. s. 168 i nn.

¹³ J. NOWAK. *Trójstopnowość sakramentu święceń*. W: *Kapłaństwo. Kolekcja Communio*. T. 3. Red. S. STANCEL. Poznań – Warszawa 1988 s. 111.

znacznym udziale Kościoła. Chrystus potrzebuje swych członków i „domaga się w dokonywaniu dzieła Odkupienia pomocy członków swego Ciała Mistycznego”¹⁴. W dziele zbawiania współpracuje Bóg z człowiekiem, Chrystus Odkupiciel z odkupionymi. Właśnie Kościół został założony w tym celu, aby wszyscy wierni wspólnie pracowali ze sobą i z Synem Bożym nad realizacją miłości objawionej na krzyżu Chrystusa. On potrzebuje Kościoła, który w pewnym znaczeniu może być nazwany całym i pełnym Chrystusem zbawiającym ludzkość¹⁵.

Kształt założonego Kościoła jest głęboko chrystologiczny. Wiąże się on nierozłącznie z głoszeniem Dobrej Nowiny o zbawieniu. Słowa Jezusa: „muszę głosić Dobrą Nowinę o Królestwie Bożym” (Łk 4, 43) jak najprawdziej odnoszą się do Kościoła i dlatego „nakaz głoszenia Ewangelii jest pierwszorzędnym i naturalnym posłannictwem Kościoła” (EN 14). Cała nauka Kościoła jest kłamstwem, jeśli nie głosi Prawdy, którą jest Jezus Chrystus. „Jezus Chrystus jest Prawdą (...). Apostołowie zaś byli uczniami Prawdy, są więc poza wszelkim kłamstwem”¹⁶.

Związek Chrystusa z Kościołem sprawia, że istota Kościoła od samego początku istnienia i działania jego struktur duszpasterskich wiąże się z ewangelizacją. Przybliżyła tę prawdę papież Paweł VI: „Kościół bierze swój początek z ewangelizacji Jezusa i dwunastu Apostołów”; „Kościół jako głosiciel Ewangelii zaczyna swe dzieło od ewangelizowania samego siebie”; „W Kościele został złożony depozyt Dobrej Nowiny, celem głoszenia jej ludziom”; „Kościół, będąc posłany i ewangelizowany, sam z kolei posyła głosicieli Ewangelii” (EN 15).

Ogłoszony i dany przykład przez Chrystusa, wzmocniony Jego zaleceniem: „Dałem wam przykład, abyście i wy tak czynili, jak Ja wam uczyniłem” (J 13, 15), dotyczy nie tylko tych,

¹⁴ PIUS XII. *Encyklika o Kościele Mistycznym Ciele Chrystusa*. Londyn 1945 s. 42-43.

¹⁵ GRANAT, jw. s. 63.

¹⁶ ŚW. IRENEUSZ. *Adversus Haereses*. III, 5, 1.

którzy sprawują urząd hierarchiczny w Kościele¹⁷, ale wszystkich, którzy obdarowani zostali świętymi sakramentami i charyzmatami¹⁸. Tu również najpełniej ujawnia się prawdziwa godność chrześcijanina, która decyduje o podmiotowości duszpasterskiej w Kościele.

Nadto w godności chrześcijanina i jego podmiotowości widać także wyraźny związek, jaki zachodzi między nim samym a Chrystusem i Kościołem. Na mocy posłannictwa Chrystusowego chrześcijanin musi być chrześcijaninem kościelnym. Akceptacja Kościoła w jego duszpasterskiej trosce o zbawienie ludzi ma być aktem wolności i decyzji, za którą każdy chrześcijanin musi przyjąć odpowiedzialność wobec własnego sumienia. Ponadto rzeczywista skuteczność duszpasterskiego autorytetu Kościoła zawsze zależy od decyzji każdego chrześcijanina¹⁹.

Duszpasterstwo w Kościele, a więc pasterzowanie na wzór i sposób Chrystusa to służba w duchu miłości. Chrystus – Dobry Pasterz, oddający swoje życie w prawdziwej ofierze kapłańskiej celem rozszerzania swojego królestwa w sercach ludzkich, ukazuje się dla kościelnego duszpasterstwa jako jedyny i pełny wzór do naśladowania. Chrystus jest Drogą jako Pasterz, jest Prawdą jako Nauczyciel, jest Życiem jako Najwyższy Kapłan²⁰ dla swojego Kościoła. Oznacza to, że Chrystus jest fundamentalną zasadą dla Kościoła, jego tożsamości i dzia-

¹⁷ Prawdziwy pasterz staje zawsze na czele stada. On jasno wskazuje drogę oraz świadczy słowem i czynem, czym jest wiara i czym jest prawdziwe życie chrześcijańskie. Nie może więc pasterz iść za trzodą, jak gdyby to jego trzeba było prowadzić i ochraniać. Nie może iść również osobno, jak gdyby nie obchodził go los trzody. Zob. JAN PAWEŁ II. *Homilia podczas Mszy św. (Kara, 9 VIII 1985)*. „L'Osservatore Romano” (dalej: OR) 6:1985 nr 8 s. 14 oraz *Przemówienie na spotkaniu z Konferencją Episkopatu (Amersfoort, 14 V 1985)*. OR 6:1985 (numer nadzwyczajny). s. 19.

¹⁸ „Działalność misyjna Kościoła jest sprawą życia i śmierci nie dla niechrześcijan, lecz dla chrześcijan. Pan Bóg bowiem potrafi zbawić niechrześcijan w swym miłosierdziu bez misji, ale nie zbawi chrześcijan, którzy się wyrzekną swego posłannictwa misyjnego, wypływającego z ich chrześcijaństwa”. J. A. OTTO. *Der reiche Prasser*. „Der Katholische Missionen” 84:1965 s. 113.

¹⁹ RAHNER, jw. s. 281.

²⁰ M. PFLIEGLER. *Pastoraltheologie*. Wien 1962 s. 3-5.

łania. Wymownie ukazuje to zasada chrystologiczna sformułowana przez F. X. Arnolda dla teologii pastoralnej i duszpasterstwa. Jego zdaniem zasada chrystologiczna jako zasada bosko-ludzka, wyraża prawdę, że Chrystus, Bóg - Człowiek, ma być we wszystkim Prototypem kościelnego pośrednictwa zbawczego, czyli duszpasterstwa²¹. Tę bosko-ludzką zasadę poddał krytycznej refleksji F. Blachnicki i po własnych uzupełnieniach sformułował ją jako zasadę personalistyczno-chrystopologiczną: „Pośrednictwo zbawcze Kościoła (jako instytucji), czyli duszpasterstwo musi być sprawowane w tym celu i w taki sposób, aby uobecnić samoudzielanie się Boga w Chrystusie przez słowo i sakrament oraz uwarunkować wolne przyjęcie tego samoudzielania się w Duchu Świętym przez wiarę i miłość dla wzrostu Kościoła (jako społeczności)”²².

Chrystocentryzm chrześcijaństwa rzutuje na chrystocentryzm Kościoła i jego posługi w świecie. Duszpasterstwo Kościoła zaczyna od Chrystusa i na Nim kończy. On jest Prawozorem nie tylko sposobu prowadzenia ludzi do zbawienia, ale Sam jest Tym, do którego wszystko zmierza: „Słowo Boże bowiem, przez które wszystko się stało, samo stało się Ciałem po to, aby Człowiek doskonały zbawił wszystkich i wszystko w sobie złączył. Pan jest celem ludzkich dziejów, punktem, do którego zwracają się pragnienia historii oraz cywilizacji, ośrodkiem rodzaju ludzkiego, weselem wszystkich serc i pełnią ich pożądań. To On jest tym, kogo Ojciec wskrzesił z martwych, wywyższył i posadził na swojej prawicy, ustanawiając Go sędzią żywych i umarłych. Ożywieni i zjednoczeni w Jego Duchu, pielgrzymujemy ku wypełnieniu się historii ludzkiej, które odpowiada w pełni planowi Jego miłości: «odnowić wszystko w Chrystusie, to, co jest na niebie, i to, co na ziemi» (Ef 1, 10). Sam Pan mówi: «(...) Jam jest Alfa i Omega, pierwszy i ostatni, początek i koniec» (Ap 22, 12-13)” (KDK 45).

²¹ F. BLACHNICKI. *Teologia pastoralna ogólna*. Cz. II: *Elezjologiczna dedukcja teologii pastoralnej*. Lublin 1971 s. 58.

²² TENŻE. *Teologia pastoralna ogólna*. Cz. I: *Wstęp do teologii pastoralnej*. Lublin 1970 s. 281-282.

2. Płaszczyzna pneumatologiczna.

Pneumatologia jako teologia i wymiar eklezjologii²³ mówi o erze Ducha Świętego, nazywając Kościół epifanią, uprzywielejoną miejscem ukrytej obecności i wszechogarniającego działania Ducha Świętego. Jak prawdą wiary jest, że Syn Boży stał się człowiekiem, tak również objawioną prawdą wiary jest Zesłanie Ducha Świętego na świat²⁴.

W dziele zbawiania istnieje bardzo ścisły ontologiczny związek między Jezusem Chrystusem a Duchem Świętym. Działalność Kościoła byłaby niezrozumiała bez obecności Ducha, który zstępując na Apostołów daje początek Kościołowi. Nauczanie soborowe przybliży tę prawdę słowami: „Kiedy zaś dopełniło się dzieło, którego wykonanie Ojciec powierzył Synowi na ziemi (por. J 17, 4), zesłany został w dzień Zielonych Świąt Duch Święty, aby Kościół ustawicznie uświęcał i aby w ten sposób wierzący mieli przez Chrystusa w jednym Duchu dostęp do Ojca (por. Ef 2, 18)” (KK 4).

Zesłanie Ducha Świętego daje początek ewangelizacyjnemu działaniu Kościoła. Pierwsze i następne dzieła Kościoła były prowadzone pod Jego natchnieniem. Obecność Ducha Świętego umożliwiła Piotrowi i innym Apostołom odważne głoszenie Ewangelii. Duch Święty – Obietnica Ojca (Łk 24, 49; Dz 2, 33) przyniósł to wszystko, co zapowiedział Jezus o Paraklecie – przemienił wnętrza Apostołów i uzdolnił ich do pełnienia wielkich dzieł misyjnych: głoszenia z mocą słowa Bożego, potwierdzania znakami głoszonej nauki, gotowości świadectwa o Chrystusie mimo prześladowań²⁵. Od swoich narodzin mocą Ducha Świętego, „Kościół będzie (...) czynił postępy w ujmowaniu sposobu swego bycia, w kierownictwie, w życiu spo-

²³ Y. M.-J. Congar. *Wierzę w Ducha Świętego*. T. 1. Warszawa 1995 s. 234.

²⁴ L. BALTER. *Duch Święty we współczesnej teologii katolickiej*. „Zeszyty Naukowe KUL” 19:1976 nr 3 s. 63.

²⁵ T. M. DĄBEK. *Duch Święty sprawcą nowej ewangelizacji*. W: KOMISJA DUSZPASTERSKA EPISKOPATU POLSKI. *Duch Święty i Jego obecność w Kościele. Program duszpasterski na rok 1997/98*. Katowice 1997 s. 231-232.

łecznym wiernych, a zarazem coraz bardziej będzie zyskiwał na uświadomieniu sobie swego posłannictwa” (ES 22).

Posłannictwo Syna, który dokonuje dzieła Odkupienia i umieszcza je jako największy skarb w Kościele ściśle łączy się z posłannictwem Ducha Świętego. Papież Jan Paweł II sprecyzuje, że „posłannictwo Syna «wyczerpuje się» niejako w Odkupieniu. Posłannictwo Ducha Świętego «czyrpie» z Odkupienia: «z mojego weźmie i wam objawi» (J 16, 7). Odkupienie zostaje w całości dokonane przez Syna jako Pomazańca, który przyszedł i działał w mocy Ducha Świętego, składając na końcu najwyższą ofiarę z siebie na drzewie Krzyża. Równocześnie zaś Odkupienie to jest stale dokonywane w sercach i sumieniach ludzkich – dokonywane w dziejach świata – przez Ducha Świętego, który jest «innym Pocieszycielem»” (DV 24). Dzieło odkupienia – zgodnie ze słowami Chrystusa (J 16, 7) – jest wyraźnym warunkiem «posłania» Ducha Świętego, Jego przyścia w dniu Zielonych Świąt i stałego przychodzenia do dusz ludzkich i do Kościoła²⁶. Znamienny jest fakt, że po śmierci i po „wywyższeniu” Jezusa nic w Kościele i w historii ludzkości nie dzieje się bez Ducha Świętego. On wszedł w historię zbawienia. I właśnie dlatego, że wszedł w historię zbawienia może dokonywać się w Kościele głoszenie Słowa i udzielanie Sakramentu. Na tym właśnie polega samorozumienie Kościoła, który został namaszczone Duchem Świętym²⁷. Można powiedzieć, że stale „trwa w Kościele łaska Pięćdziesiątnicy” (DV 25). Tym sposobem Duch Święty sprawia, że Kościół jest „ciągłej młodości” (KK 4) drogą ustawicznego procesu go odnawiania (por. DA 3).

Duch Święty jest „duszą” Kościoła²⁸. Mówił św. Augustyn: „Czym nasz duch, czyli nasza dusza, jest dla członków na-

²⁶ K. WOJTYŁA. *U podstaw odnowy. Studium o realizacji Vaticanum II*. Kraków 1972 s. 58 n.

²⁷ E. PIOTROWSKI. *Duch Chrystusa*. W: *Wokół tajemnicy Ducha Świętego*. Red. P. JASKÓŁA. Opole 1998 s. 61.

²⁸ JAN PAWEŁ II. *Przemówienie podczas audiencji generalnej (28 XI 1990)*. W: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Duch Święty*. Kraków – Zabki 1999 s. 234.

szych, tym samym Duch Święty jest dla członków Chrystusa, czyli dla Jego Ciała, którym jest Kościół²⁹. Św. Tomasz z Akwinu zaś porównuje Ducha Świętego do serca, ponieważ „w sposób niewidzialny ożywia i jednoczy Kościół, tak jak serce porusza od wewnątrz ludzkie ciało”³⁰. Duch Święty jest równocześnie duszą obecności i całościowej działalności Kościoła w świecie, który prowadzi strategię duszpasterską ukierunkowaną na zbawienie człowieka i odnowienie społeczności ludzkiej (KDK 2). Tutaj szczególnie uwydatnia się łączność treści eklezjalnych i pneumatologicznych z pastoralnymi. Współzależność urzeczywistniania się Kościoła mocą Ducha Świętego jako duszy ożywiającej duszpasterstwo została utrwalona nauką Soboru Watykańskiego II: „Wspólnota (uczniów Chrystusowych) składa się z ludzi, którzy zespoleni w Chrystusie prowadzeni są przez Ducha Świętego w swym pielgrzymowaniu do Królestwa Ojca i przyjęli orędzie zbawienia, aby przedstawiać je wszystkim. Z tego powodu czuje się się ona naprawdę ściśle złączona z rodzajem ludzkim i jego historią” (KDK 1). Eklezjalna aktualizacja zbawczo-odkupieńczego posłannictwa Chrystusa dokonuje się wyłącznie w Duchu Świętym (*en pneumati hagio*), co też stanowi o pneumatologicznym wymiarze rzeczywistości Kościoła³¹. Duch Święty jako dusza Kościoła wskazuje na to, co jest najgłębszą jego cechą istotną, która mimo grzechów istniejących w tej wspólnotce kościelnej nigdy nie zginie. W Kościele i jego posłudze wobec świata i ludzkości zawsze będzie istniała prawda i miłość, bo Duch Święty działając, nie działa bezskutecznie³².

Duch Święty został zesłany, aby „Kościół ustawicznie uświęcał i aby w ten sposób wierzący mieli przez Chrystusa

²⁹ *Sermo*. 269, 2 (PL 38, 1232).

³⁰ *Summa theologiae*. III, q. 8, a. 1, ad 3.

³¹ A. NOSSOL. *Tajemnica Kościoła w myśli eklezjologicznej kard. Karola Wojtyły*. „Colloquium Salutis” 13:1981 s. 187.

³² W. GRANAT. *Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie. Zarys dogmatyki katolickiej*. T. 2. Lublin 1974 s. 70.

w jednym Duchu dostęp do Ojca (por. Ef 2, 18)” (KK 2). Podstawową formą życia, jaką Duch Święty – analogicznie do duszy, która ożywia – napełnia Kościół jest świętość. Ona stale ma być obecna w pośrednictwie zbawczym Kościoła, gdyż stanowi głęboką tożsamość Kościoła jako Ciała Chrystusa. Wzór tej świętości ukazuje sam Chrystus, „którego Ojciec poświęcił i posłał na świat” (J 10, 36)³³. Świętość posłanego Chrystusa wyodrębia święty charakter Kościoła i jego działalności. Chodzi tutaj o komunie świętości, jaka musi być w świadomości Kościoła posłanego do nie uświęconego świata. Komunia w świętości Boga oznacza uświęcenie, które w mocy Chrystusowej ofiary sprawia w Kościele Duch Święty. Komunia ta wyraża się poprzez składanie przez wiernych Kościoła duchowych ofiar na wzór Chrystusa. W ten sposób komunie w świętości staje się świętym kapłaństwem. Dla tej komunii spełniana jest posługa apostołska, która zmierza do tego, by – jak pisze św. Paweł – ofiara wiernych stała się Bogu przyjemną i uświęconą Duchem Świętym (Rz 15, 16). Takim właśnie sposobem zadatek Ducha Świętego owocuje posługą świętości we wspólnocie Kościoła. Komunie świętości chrześcijanie wyrażają poprzez zaangażowanie się w apostołstwie dla zbawienia całej ludzkości³⁴. Uświęcający charakter duszpasterstwa będąc owocem ożywiającego Ducha Świętego określa cele i środki, jakimi kieruje się Kościół Chrystusowy, aby dzieło zbawcze sięgnęło swego dopełnienia.

Duch Święty będąc źródłem dynamizmu Kościoła, zarówno w dziedzinie świadczenia o Chrystusie wobec świata, jak i w dziedzinie krzewienia ewangelicznego orędzia³⁵, urzeczy-

³³ JAN PAWEŁ II. *Przemówienie podczas audiencji generalnej* (28 XI 1990). s. 235.

³⁴ JAN PAWEŁ II. *Przemówienie podczas audiencji generalnej* (12 II 1992). W: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Kościół*. Kraków – Ząbki 1999 s. 91-92.

³⁵ JAN PAWEŁ II. *Przemówienie podczas audiencji generalnej* (28 XI 1990). s. 236.

wistniając Kościół prowadzi chrześcijan drogami świętości do jedności, która wyraża się w komunii. Jedność Kościoła jest owocem działania Ducha Świętego, który powodując wielość darów, powołań i posługiwania, prowadzi zdecydowanie do jedności Ciała Mistycznego³⁶: „Duch Święty, który mieszka w wierzących i napełnia cały Kościół oraz nim kieruje, jest sprawcą tej dziwnej wspólnoty wiernych i tak dogłębnie wszystkich zespała w Chrystusie, iż jest zasadą jedności Kościoła” (DE 2). Chrześcijanie tworzą w Duchu Świętym przedziwną wspólnotę, wewnątrznie przez Niego zespoloną w jeden nadprzyrodzony mistyczny organizm Kościoła. W nim poszczególni chrześcijanie, członkowie Kościoła, są powołani i zobowiązani do współdziałania z Chrystusem i w Chrystusie ze sobą, jako społeczność chrystocentryczna i eklezjalna zarazem³⁷. Duch Święty wzbudza nadprzyrodzony zmysł wiary całego Ludu Bożego, dzięki któremu trwa on w wierze, wnika w nią głębiej i w sposób pełniejszy stosuje ją w życiu (KK 2). Duch Święty jako źródło jedności uczy Kościół jak należy prowadzić działalność duszpasterską w świecie. Uczy wzajemnego zrozumienia i łagodności, ukazując wszystkim duchowe bogactwo każdego. Wskazuje na potrzebę wzajemnego dzielenia się darami duchowymi, których celem jest jednoczenie ludzi, a nie tworzenie podziałów.

Strzegąc jedności Kościoła Duch Święty gwarantuje kompletność współdziałania na płaszczyźnie duszpasterskiej struktur hierarchicznych z charyzmatycznymi. Jednocześnie sprawia On, że istniejące między nimi napięcie jest nie tylko normalne, lecz nawet korzystne. W perspektywie nauczania soborowego, zespolenie hierarchicznych i charyzmatycznych darów Ducha Świętego stanowi źródło duchowej młodości Kościoła, jego wewnętrznej jedności oraz źródło skuteczności ewangelizacyjnej³⁸.

³⁶ WOJTYŁA, jw. s. 311.

³⁷ F. WORONOWSKI. *Zarys teologii pastoralnej*. T. 1. Warszawa 1984 s. 241.

³⁸ J. ŻYCIŃSKI. *Charyzmaty i urząd w epoce głębokich przemian kulturowych w Polsce*. W: KOMISJA DUSZPASTERSKA EPISKOPATU POLSKI. *Duch Święty i Jego obecność w Kościele. Program duszpasterski na rok 1997/98*. Katowice 1997

Na płaszczyźnie duchowej i etycznej siłą jednoczącą jest przede wszystkim miłość, przeżywana i okazywana według przykazania Chrystusa (J 13, 34; 15, 12). Zdaniem św. Pawła miłość jest najwyższym darem Ducha Świętego (por. 1 Kor 13, 13). Jest ona zbawczą energią, którą Duch Święty rozlewa w Kościele. Od tej miłości zależy budowanie Kościoła³⁹. Miłość do Boga i miłość do ludzi jest prawdziwą chrześcijańską wolnością w Duchu (Ga 5, 13). Ta chrześcijańska wolność prowadzi do bezinteresownej miłości. W tym kontekście ukazują się owoce Ducha: radość, pokój, cierpliwość, uprzejmość, dobro, wierność, łagodność i opanowanie (Ga 5, 22). Przez to wszystko Duch Święty wprowadza chrześcijanina w królestwo dzieci Bożych (Rz 8, 18-30), które zawsze mają dany przystęp do Boga⁴⁰.

Następnie w duszpasterstwie, dopatrując się pneumatologicznego jego charakteru, bardzo mocno należy podkreślać zagospodarowanie wolności, także jako owocu działania Ducha Świętego: „Tam, gdzie działa Duch Pański, tam wolność” (2 Kor 3, 17), a gdzie wolność Ducha, tam następuje faktyczny wzrost Kościoła.

Nadzieja ukazująca Boga jako Boga przyszłości (Mt 22, 32)⁴¹ i wolność to naturalne środowisko prawdy, którą współczesnemu człowiekowi pokazuje Duch Święty obecny w Kościele. Duch Święty jako Duch Prawdy prowadzi do prawdy i oznajmia rzeczy przyszłe (por. J 16, 12 n). Doprowadzenie do całej prawdy związane jest ontologicznie z wyniszczeniem Chrystusa przez mękę i śmierć krzyżową oraz ze wszystkim, co Chrystus „czynił i czego nauczał” (Dz 1, 1). A ponieważ *My-*

s. 296-297. Zob. W. Miziołek. *Urząd a charyzmaty – hierarchiczna i charyzmatyczna struktura Kościoła*. „Ateneum Kapłańskie” 65:1973 z. 1 s. 74-85.

³⁹ JAN PAWEŁ II. *Przemówienie podczas audiencji generalnej (5 XII 1990)*. W: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Duch Święty*. Kraków – Ząbki 1999 s. 239-241.

⁴⁰ KASPER. *Bóg Jezusa Chrystusa*. s. 257-258.

⁴¹ B. NADOLSKI. *Kairológiczne działanie Ducha Świętego*. W: *Duch Odnowiciel. Kolekcja Communio*. T. 12. Red. L. Balter [i in.]. Poznań 1998 s. 333-335.

sterium Christi domaga się wiary, więc to doprowadzenie do prawdy dokonuje się przez wiarę (DV 6).

Duch Święty jest Nauczycielem tej samej Dobrej Nowiny, jaką głosił Chrystus. Paweł VI wyjaśnia: „Duch Święty jest głównym sprawcą w szerzeniu Ewangelii, ponieważ On pobudza do przepowiadania i przygotowuje serce człowieka do przyjęcia i rozumienia słowa zbawienia. Również słusznie można twierdzić, że On jest celem i kresem wszelkiej ewangelizacji. On sam bowiem dokonuje nowego stworzenia, mianowicie tworzy nową ludzkość, do której ewangelizacja winna zmierzać poprzez ową jedność w różnorodności, do jakiej prowokuje przepowiadanie Ewangelii w społeczności chrześcijańskiej. Ponadto za pośrednictwem Ducha Świętego Ewangelia przenika aż do świata, ponieważ On daje zrozumienie «znaków czasu» – znaków Bożych – które ewangelizacja odkrywa i tłumaczy ich znaczenie w życiu ludzkim” (EN 75). Duch Święty pobudza do rozpowszechniania Ewangelii i zapewnia właściwe zrozumienie jej treści. On zapewnia ciągłość i tożsamość Chrystusowego Orędzia wśród zmieniających się warunków historyczno-społecznych i kulturowych. Duch Święty sprawia, że w Kościele trwa i będzie trwać ta sama Prawda, jaką Apostołowie usłyszeli od Jezusa Chrystusa (DV 4).

Duch Święty jako źródło wszelkiej prawdy oraz jako żywotna zasada tożsamości Kościoła legitymizującego się jednością, świętością, katolickością i apostołskością, jest równocześnie źródłem i zasadą życia sakramentalnego stale aktualizowanego przez praktyczną działalność Kościoła. Życie sakramentalne sprawia, że Kościół czerpie siłę z Chrystusa, uczestniczy w Jego świętości, żywi się Jego łaską, nieustannie wzrasta i podąża ku wieczności. Duch Święty znajdujący się u początku wcielenia Syna Bożego, jest żywym źródłem wszystkich sakramentów zaszczeplonych przez Chrystusa i sprawowanych w Kościele. To właśnie Duch Święty za pośrednictwem „narzędzi zbawienia ustanowionych przez Jezusa Chrystusa” ob-

darza cały Lud Boży nowością życia, wiążąc ze sobą Kościół jako współpracownika na rzecz powszechnego odkupienia⁴².

Punktem szczytowym drogi, jaką idzie Kościół umacniany Duchem Świętym w wierze i świętości, jest liturgia. Do niej zmierza cała działalność Kościoła (KL 10). Liturgia jest niejako zwierciadłem Kościoła, które ukazuje, czym jest jego najgłębsza tajemnica. Sprawując kult Boży Kościół wyraża to, czym jest w rzeczywistości. W liturgii jest głoszona i przeżywana tajemnica Kościoła⁴³. Liturgia jest więc szczególną epifanią Kościoła. Jest ona objawieniem i urzeczywistnieniem tajemnicy wspólnoty i zbawienia. Dzięki liturgii Kościół lepiej rozumie siebie, wyraża się bardziej skutecznie w swojej misji oraz ukazuje światu swój obraz jako szczególnie żywy⁴⁴. Ona również „w najwyższym stopniu przyczynia się do tego, aby wierni życiem swoim wyrażali oraz ujawniali innym misterium Chrystusa i rzeczywistą naturę prawdziwego Kościoła” (KL 2). A ponieważ jest liturgia ekspresją wiary wymagającej ciągłej *metanoi*, niemożliwej bez władzy odpuszczania grzechów przekazanej przez Jezusa w Duchu Świętego ludziom⁴⁵, jest ona najwspanialszym wykładnikiem życia Kościoła. Duch Święty czyni z całej liturgii Kościoła mistagogię. Katechezy mistagogiczne, czyli nauczanie prawd wiary oraz sama liturgia – zdaniem Ojców Kościoła – są nierozdzielnie zespolone ze sobą. Z kolei sakrament sprawowany w Kościele jest przede wszystkim „wiatykiem” umacniającym życie wiary, a liturgia jest miejscem przygotowującym do tegoż sakramentu⁴⁶.

⁴² JAN PAWEŁ II. *Przemówienie podczas audiencji generalnej (30 I 1991)*. W: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Duch Święty*. Kraków – Ząbki 1999 s. 256-259.

⁴³ JAN PAWEŁ II. *List Apostolski w XXV rocznicę ogłoszenia Konstytucji Sacrosanctum Concilium (4 XII 1988)*. OR 10:1989 nr 3 s. 8.

⁴⁴ L. R. OLIVEIRA. *Liturgia w życiu wspólnoty kościelnej*. „Communio” 14:1994 nr 3 s. 11.

⁴⁵ „Weźmijcie Ducha Świętego! Którym odpuście grzechy, są im odpuszczone, a którym zatrzymacie, są im zatrzymane” (J 20, 22).

⁴⁶ F. Vinel. *Duch Święty w liturgii*. W: *Duch Odnowiciel. Kolekcja Communio*. T. 12. Red. L. Balter [i in.]. Poznań 1998 s. 363.

Na wymiar pneumatologiczny duszpasterstwa Kościoła składa się obecność Ducha Świętego w tych działaniach, które wprost budują Boży Kościół w społecznościach ludzkich. Chodzi o zachodzący związek między działalnością duszpasterką a Eucharystią. Dzięki celebrowaniu Eucharystii urzeczywistnia się budowanie Kościoła⁴⁷. Eucharystia dla ewangelizacji jest źródłem i szczytem (DK 5). Między nią a miłością pasterską zachodzi wewnętrzny związek⁴⁸. Miłość wypływając z Eucharystii buduje wspólnotę. Stąd Eucharystia jest jak najbardziej sakramentem samobudującej się wspólnoty eklezjalnej. Nauczanie Kościoła przenosi pojęcie sakramentu nawet na istotę Eucharystii twierdząc, że miłość jest „sakramentem” ewangelizacji, której celem jest budowanie wspólnoty między człowiekiem i Bogiem oraz między człowiekiem i człowiekiem⁴⁹.

Duch Święty dynamizuje Kościół do ekspansji zewnętrznej. Czyni to nie tylko przez działalność wewnętrzkościelną tj.: przez wzbudzanie „w sercach jednostek” (DM 23) powołań misyjnych, przez wzbudzanie u wiernych „ducha misyjnego” i przez ożywianie powszechnej świadomości apostołskiej w członkach Mistycznego Ciała (por. DA 3). Duch Święty czyni to równocześnie niejako na zewnątrz: uprzedzając, „niekiedy nawet w sposób widoczny”, działalność apostołską (DM 4), otwierając serca niechrześcijan (DM 15), pobudzając wolę katechumenów (KK 14), wpływając na rozwój dążeń ekumenicznych (DE 2). Duch Święty posługuje się także Wspólnotami odłączonymi od jedności „jako środkami zbawienia” (DE 3). Dzięki Duchowi Świętemu, kontynuującemu zbaw-

⁴⁷ JAN PAWEŁ II. *List o tajemnicy i kulcie Eucharystii* (24 II 1980). W: *Dzieła wszystkie. Nauczanie papieskie Jana Pawła II*. T. III, 1. Red. E. Weron, A. Jaroń. Poznań – Warszawa 1985 s. 246.

⁴⁸ KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA. *Dyrektorium o postudze i życiu kapłanów*. Nr 48 (31 I 1994). Watykan 1994.

⁴⁹ JAN PAWEŁ II. *Przemówienie podczas inauguracji domu starców* (*Dos Hermanas*, 13 VI 1993). OR 14:1993 nr 8-9 s. 16.

czą misję Syna Bożego, Mistyczne Ciało Chrystusa żyje, rozwija się i umacnia w świecie jako powszechny sakrament zbawienia, przekazując zbawienie całej ludzkości⁵⁰.

3. Płaszczyzna eklezjologiczna.

Dokument soborowy stwierdza, że Kościół jest „powszechnym sakramentem zbawienia” (KK 48)⁵¹. Oznacza to, że do istoty Kościoła należy jego misyjny wymiar. Owa powszechność misji Kościoła, który „usiłuje głosić Ewangelię wszystkim ludziom” wypływa z wyraźnego „nakazu” Chrystusa oraz „z najgłębszej potrzeby [...] katolicyzacji Kościoła” (DM 1). To wymagające poświęcenia zadanie Założyciel Kościoła stałe powierza Apostołom. Oni mają głosić „Ewangelię wszelkiemu stworzeniu!” (Mk 16, 15), nauczać „wszystkie narody” (Mt 28, 19), a wszystko to mają czynić za pomocą przepowiadania wiary i uświęcenia, które ma budzić „nawrócenie i odpuszczenie grzechów” (Łk 24, 47)⁵².

Misyjność Kościoła, która przynależy do jego istoty, realizuje się w konkretnym, wysoko zróżnicowanym i uwarunkowanym kształcie duszpasterstwa. Chodzi tutaj o to, że Kościół urzeczywistniając siebie, czyni to drogą duszpasterzowania, które jest otwarte na psychiczne i duchowe oraz kulturowe i społeczne warunki konkretnego człowieka – aktualnego lub potencjalnego chrześcijanina. Dlatego pytając o eklezjologiczne podstawy duszpasterstwa, trzeba wczytywać się w samoświadomość Kościoła.

Do głównych elementów tej samoświadomości Kościoła należy nauczanie soborowe, w którym Kościół jest przedsta-

⁵⁰ L. BALTER. *Pneumatyczny wymiar tajemnicy zbawienia*. „Ateneum Kapańskie” 73:1981 z. 2 s. 190-191.

⁵¹ Cały i jedyny Kościół – dzisiejszy i wczorajszy i jutrzejszy – jest sakramentem Jezusa Chrystusa. Jest on niczym innym jak sakramentem. LUBAC, jw. s. 178.

⁵² JAN PAWEŁ II. *Przemówienie podczas audiencji generalnej (5 IV 1995)*. W: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Kościół*. Kraków – Ząbki 1999 s. 467-468.

wiany jako Lud Boży (KK 2), a władza hierarchiczna jako służba (KK 3). Jest to nauka, w której Kościół ukazuje się jako wspólnota i która określa wzajemny stosunek Kościoła partykularnego do uniwersalnego oraz kolegialności do prymatu. Według tego nauczania wszyscy członkowie Ludu Bożego, w sposób każdemu właściwy, są uczestnikami potrójnego posłannictwa Chrystusa: kapłańskiego, prorockiego i królewskiego. Z nią wiąże się nauczanie o obowiązkach i uprawnieniach wierzących, szczególnie świeckich. Nauczanie to obejmuje również studium o zaangażowaniu ekumenicznym Kościoła⁵³. Taką właśnie samoświadomość Kościół posiada, nią żyje oraz z poczuciem wielkiej odpowiedzialności ją urzeczywistnia.

Zgodnie z nauczaniem papieskim w sercu samoświadomości Kościoła znajduje się komunია, która jest jego spoiwem⁵⁴. Dokument soborowy uczy, że „cały Kościół okazuje się jako lud zjednoczony jednością Ojca i Syna i Ducha Świętego” (KK 4). Komunია Osób Bożych buduje komunię Kościoła, który przedstawia się jako ikona Trójcy Świętej⁵⁵. Komunია zatem w pierwszym rzędzie stanowi podstawę dla wyjaśnienia i realizacji struktury hierarchicznej i charyzmatycznej Kościoła⁵⁶. Dlatego też komunია zawiera w sobie podwójne odniesienie: wertykalne i horyzontalne. Pierwsze decyduje o komunii kapłana i każdego chrześcijanina z Bogiem, drugie zaś oznacza

⁵³ JAN PAWEŁ II. *Konstytucja Apostolska promulgująca nowy Kodeks Prawa Kanonicznego Sacrae Disciplinae Leges* (25 I 1983). OR 4:1983 nr 1 s. 14.

⁵⁴ Przemówienie do Biskupów Stanów Zjednoczonych (Los Angeles, 16 IX 1987). *Insegnamenti di Giovanni Paolo II. X/3* (1987) s. 560.

⁵⁵ Zob. B. FORTE. *L'Église icône de la Trinité. Breve ecclésiologie*. Paris 1985. „Oznacza to, że wspólnota Kościoła ma swoje źródło i zasadę życia we wspólnocie trynitarniej Osób Bożych. Kościół jest dziełem Trójjedynego Boga. Każda z Osób Boskich ma sobie właściwy wkład w zaistnienie wspólnoty kościelnej, odzwierciedlającej sobą tajemnicę jedności, która jest istotą wspólnoty Osób Boskich. Kościół jako wspólnota jest obrazem, ikoną tej najdoskonalszej wspólnoty jedności w wielości”. A. NOWICKI. *Teologia Kościoła – wspólnoty*. „Colloquium Salutis” 23-24:1993 s. 188.

⁵⁶ JAN PAWEŁ II. *Konstytucja Apostolska o Kurii Rzymskiej Pastor Bonus* (28 VI 1988). OR 9:1988 nr 9 s. 3.

komunię między ludźmi. Dodać tutaj należy, że nowy związek zapoczątkowany w Chrystusie i przekazywany w sakramentach między człowiekiem i Bogiem wpływa równocześnie na nowy związek ludzi między sobą. I dlatego „z tego powodu pojęcie komunii musi wyrażać naturę sakramentalną Kościoła”⁵⁷. Zauważyć tu należy, iż relacja kapłana – duszpasterza do Trójcy Świętej jest źródłem więzi komunii kapłana z Kościołem, który będąc misterium jest jednocześnie wspólnotą (por. KK 8)⁵⁸. Nad wyraz charakterystycznie to misterium Kościoła urzeczywistnia się poprzez misyjność, natomiast komunია eklezjalna diakona i prezbitera urzeczywistnia się przez szczególną więź z papieżem, z kolegium biskupów, z własnym biskupem, z innymi kapłanami oraz z wiernymi świeckimi⁵⁹.

Samoświadomość Kościoła decydująca bezpośrednio o kształcie duszpasterstwa koncentrująca się na komunii najpełniej wyjaśnia, iż Kościół w swojej rzeczywistości niewidzialnej jest komunią każdego człowieka z Ojcem przez Chrystusa w Duchu Świętym oraz z ludźmi współuczestniczącymi w Boskiej naturze (por. 2 P 1, 4), w cierpieniu z Chrystusem (por. 2 Kor 1, 7), w tej samej wierze (por. Ef 4, 13; Flm 6) i w tym samym duchu (por. Flp 2, 1). Między komunią niewidzialną oraz komunią widzialną, która wyraża się w nauce Apostołów, sakramentach i hierarchii zachodzi głęboki wewnętrzny związek. Przez rzeczywistość widzialną Chrystus realizuje w historii swoją funkcję duszpasterską, czyli prorocką, kapłańską i królewską dla zbawienia ludzi (por. KK 25-27). Związek jaki zachodzi między elementami niewidzialnymi i widzialnymi komunii eklezjalnej jest konstytutywny dla Kościoła, rozumianego jako sakrament zbawienia. Z kolei charakter sakramen-

⁵⁷ KONGREGACJA NAUKI WIARY. *List do Biskupów Kościoła Katolickiego o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako komunია* (28 V 1992). OR 13:1992 nr 10 s. 37.

⁵⁸ KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA. *Dyrektorium o postudze i życiu kapłanów* (31 I 1994). Watykan 1994 s. 22.

⁵⁹ *Tamże*.

talny Kościoła decyduje o tym, że nie jest on rzeczywistością zamkniętą w sobie, ale ciągle otwartą na rozwój misyjny i ekumeniczny⁶⁰.

Wszystko co odpowiada duszpasterstwu Kościoła wyraŝta z *communio*. Dotyczy to równorzędnie posłannictwa Kościoła w wymiarze *ad intra* oraz w wymiarze *ad extra*⁶¹. W eklezjalnej komunii wyraŝnie ukazują się takŝe szczególnie waŝne podmioty tego posłannictwa. Chodzi o strukturę hierarchiczną Kościoła, ale i zaangażowanie osób ŝwieckich. Eklezjologia komunii jest podstawowym kryterium okreŝlenia toŝsamoŝci kapłana, jego powołania oraz misji w Koŝciele i w ŝwiecie (PDV 12). Nauczanie papieskie wprost takŝe wskazuje, ŝe właŝciwe zrozumienie misji i odpowiedzialnoŝci ludzi ŝwieckich w realizacji celów duszpasterskich, jest moŝliwe tylko w bezpoŝrednim odniesieniu do rzeczywistoŝci Koŝcioła – Komunii (ChL 18)⁶².

Jeŝli zatem z komunii eklezjalnej wyraŝta toŝsamoŝć kapłańska oraz toŝsamoŝć osób ŝwieckich, to jest ona rzeczywistoŝcie i jedynie gwarancją tej toŝsamoŝci. A konsekwentnie ta toŝsamoŝć jest owocem zasady jednoŝci, której ŝródłem jest Duch ŝwięty. Koŝciół ŝwiadomy swej toŝsamoŝci i misji z niej wypływającej, realizowanej przez duszpasterską obecnoŝć Koŝcioła w ŝwiecie, gdy tylko swojå toŝsamoŝć odnawia i pogłębia, wtedy rzeczywistoŝcie staje się sakramentem zbawiania kaŝdego i w kaŝdej społecznoŝci ludzkiej. Duszpasterstwo nie moŝe być niczym innym jak ikonå Koŝcioła, który jest wyraŝnå ikonå Trójcy ŝwiętej.

⁶⁰ KONGREGACJA NAUKI WIARY. *List do Biskupów Koŝcioła Katolickiego*. s. 37.

⁶¹ JAN PAWEŁ II. *Przemówienie do biskupów metropolii gnieŝnieŝskiej, warszawskiej i poznaŝskiej podczas wizyty ad limina (19 XII 1987)*. OR 8:1987 nr 11-12 s. 8.

⁶² Dostrzec tu naleŝy podstawowå zasadę teologicznå „zgodnie z którą nigdy (...) nie moŝe w Koŝciele zabraknąć apostołstwa ŝwieckich, które wypływa z samego ich powołania (DA 1)”. JAN PAWEŁ II. *Przemówienie podczas audiencji generalnej (2 III 1994)*. W: *Katechezy Ojca ŝwiętego Jana Pawła II. Koŝciół*. Kraków – Zabki 1999 s. 329.

Przeprowadzone rozważania oddają tylko częściowo klimat teologicznych podstaw duszpasterstwa. Bóg jest zafascynowany poszukiwaniem człowieka. To poszukiwanie rodzi się we wnętrzu Boga i osiąga swój szczyt we Wcieleniu Syna Bożego i w Zesłaniu Ducha Świętego. Tu odsłania się charakter także jak najbardziej duszpasterskiego szukania człowieka, który jest pierwszą drogą dla Kościoła (RH 14). Tu również rozciąga się płaszczyzna stałego osadzania refleksji o Kościele w historii zbawienia, której kulczem, ośrodkiem i celem jest Chrystus, który jest Ten sam, wczoraj, dziś i na wieki (KDK 10). On zawsze jest dla Kościoła „prawdziwą nowością, przetrastającą oczekiwania ludzi”⁶³, stale podejmującego pośrednictwo zbawcze we współczesnym świecie.

Zusammenfassung

Die Seelsorge ist eine Hauptaufgabe der Kirche. Die ganze Lehre von der Kirche steht in einem engen Zusammenhang mit ihrer Wirksamkeit (Handlung). Die Pastoraltheologie ist eine herausgehobene Lehre (Exponent) innerhalb der Lehre von der Kirche (Theologie). Es gibt immer einen nicht zu trennenden inneren (immanenten) Zusammenhang zwischen Seelsorge und Kirche. Dadurch wird zum Ausdruck gebracht, dass die Kirche sich selbst „seelsorgt“. Ihre seelsorgischen Ziele identifizieren sich mit „einer inneren Erneuerung der Kirche“ DK 12. Wenn man den Grund für die Seelsorgetätigkeit der Kirche sucht, bezieht sich diese vor allem auf das Mysterium der Kirche. Daraus ergibt sich, dass man in diesem Kontext über die christologische-, pneumatologische- und ekklesiologische Ebene sprechen muss. Diese drei Grundebenen fordern eine Ergänzung durch die trinitarische und durch die anthropologische Ebenen der seelsorgischen Tätigkeit der Kirche.

Ks. Janusz Misiewicz

⁶³ JAN PAWEŁ II. *Bulla Incarnationis Mysterium ogłoszająca Wielki Jubileusz Roku 2000* (29 XI 1998). OR 20:1999 nr 1 s. 9.